Acta Siculica 2018–2019, 307–311

Székely Zsolt

SZÉKELY ZOLTÁN LEVELESLÁDÁJÁBÓL SZILÁGYI JÁNOS LEVELEI

Székely Zoltán (Dés, 1912 – Sepsiszentgyörgy, 2000), a Székely Nemzeti Múzeum egykori régész igazgatója eredetileg tanári pályára készült, de a sors úgy hozta, hogy érdeklődése később a régészet felé fordult. A két világháború közti Magyarországon a Klebelsberg Kuno, valamint Hóman Bálint kultuszminiszterek által fémjelzett kultúrpolitika lehetőséget teremtett a határon túli magyar fiataloknak anyaországi továbbképzésre. Székely Zoltán több kortársával, Bágya Andrással[1], Vita Zsigmonddal[2] Budapesten a Vilmos császár út 55. sz. alatt levő Külföldiek Kollégiumába került, ahol Dr. Mester Miklós[3], a későbbi államtitkár volt az igazgató. Itt lehetősége nyílt mindenkinek, hogy a szakmájában tovább képezze magát – Székely Zoltán a régészettel foglalkozott, múzeumokat látogatott, megismerkedett a kor vezető régészeivel. Arról, hogy magyarországi ösztöndíjat kapott, 1938 elején értesítették. Ekkor már a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium latin-történelem szakos tanára volt, de iskolája szabadságolta avégett, hogy régészeti tanulmányait folytassa. Alföldi Andrásnál[4] római régészetet hallgatott, őskort Tompa Ferencnél[5], s megismerkedett László Gyulával[6], aki a népvándorlás korával (avar kor) s a magyar honfoglalással foglalkozott, és akivel egy életre szóló barátságot kötött.

Ilyen előzmények után vett részt Szilágyi János[7] aquincumi ásatásain, valamint később Radnóti Aladárral[8] a porolissumi római tábor feltárásán. Szilágyi János részvételével tárta fel 1942 nyarán a komollói római tábort is, amelyből a következő évben megírta és megvédte doktori disszertációját[9].

A ránk maradt nyolc Szilágy János-levél egy hosszú, több mint három évtizedet átfogó, őszinte barátság értékes mozzanatait rögzíti.

Az első levél (**1**) 1942. június 3-án íródott, amikor a komollói római tábor ásatásának előkészületei folytak. Innen tudjuk, hogy az ásatási engedélyproblémájára Szilágyi figyelmeztette őket.[10] Székely ugyanakkor a doktori szigorlatra is készült. Szilágyi János a legapróbb részletekre kitér, az ásatási felszerelések számba vételében, valamint a szigorlatra való kötelező könyvészet felsorolásával. Őszinte, baráti tanácsokkal látja el a székelyföldi régészetkutatás nagy reménységét, hiszen Székely Zoltánra ekkor már egy jó pár éve úgy tekintettek, amint az a László Gyula leveleiből is kitűnik, mint a térség elkötelezett régész kutatójára.[11]

[1] Bágya András (Arad, 1911. december 8. – Budapest, 1992. november 4.), eMeRTon-díjas magyar zeneszerző, érdemes művész, az 1960-as évek magyar könnyűzenéjének egyik meghatározó alakja. 1932-től, tizenkét éven át a sepsiszentgyörgyi református Székely Mikó Kollégium zenetanára volt.

[2] Vita Zsigmond (Nagyenyed, 1906. június 16. – Kolozsvár, 1998. január 1.) erdélyi magyar irodalom- és művelődéstörténész, bibliográfus.

[3] Mester Miklós (Rugonfalva, 1906. márc. 8. – Budapest, 1989. jan. 5.) történész, vallás- és közoktatásügyi államtitkár.

[4] Alföldi András (Pomáz, 1895. augusztus 27. – Princeton, 1981. február 12.) régészprofesszor, ókortörténész. Behatóan foglalkozott epigráfiával és numizmatikával is. A császárkori Pannóniára specializálódott, de érintette a hunok és az avarok hagyatékát is.

[5] Tompa Ferenc (1893. január 6. – Budapest, 1945. február 9.) régész, a Pázmány Péter Tudományegyetem első ősrégészet-tanára, az MTA levelező tagja (1935), az 1940-es elmaradt III. nemzetközi ősrégészeti kongresszus elnöke, több külföldi tudományos egyesület választott tagja.

[6] László Gyula (Kőhalom, 1910. március 14. – Nagyvárad, 1998. június 17.) Széchenyi-díjas régész-történész, képzőművész, egyetemi tanár.

[7] Szilágyi János (Debrecen, 1907. október 17. – Budapest, 1988. április 21.) régész, történész, a történelemtudomány (régészet) kandidátusa (1953). 1933–1935 között a debreceni, majd a budapesti tudományegyetemen volt gyakornok és tanársegéd. 1935–1971 között a budapesti történeti múzeum intézménycsoportjának munkatársa, ezen belül 1947-től az Aquincumi Múzeum igazgatója, 1952-től az Aquincumi Múzeummal egyesített Fővárosi Régészeti és Ásatási Intézetből kialakított Budapesti Történeti Múzeum régészeti osztályának osztályvezetője, 1961-ben BMT-főigazgató. 1947-ben a budapesti tudományegyetemen római hadtörténelemből magántanári képesítést szerzett. 1949–1953 között szerkesztette az *Archaeologiai Értesítő*t. Fő kutatási területe Pannónia római kori története és régészete, ezen belül a római hadtörténet, különös tekintettel Pannónia római kori katonatörténetére. A római kori bélyeges téglák kutatásával nemzetközi hírnevet szerzett.

[8] Radnóti Aladár (Budapest, 1913. június 13. – Frankfurt am Main, 1972. december 8.) régész, ókortörténész.

[9] SZÉKELY Zoltán 1943.

[10] Vö. M. LEZSÁK Gabriella – SZÉKELY Zsolt 2020, 46. jegyzet.

[11] SZÉKELY Zsolt 2019; M. LEZSÁK Gabriella – SZÉKELY Zsolt 2020.

A következő levél (**2**) már a komollói római katonai tábornál végzett ásatások után, 1942 novemberében íródott, és közvetlen kapcsolódik az elsőhöz. További értékes tanácsokkal látja el a szerző Székely Zoltánt a doktori szigorlatra való készüléssel kapcsolatban. Az ásatási anyag feldolgozásáról, az előkerült tárgyak leírásáról, az analógiákkal kapcsolatos könyvészetről ad eligazítást. Ugyanakkor Szilágyi meghívja Székelyt a téli szünidőre Aquincumba, ingyen szállást, fűtést és még egy kis zsebpénzt is ajánlva. A levél továbbá értékes adatokkal, tanácsokkal szolgál a múzeumi restaurálási technika akkori állásával kapcsolatban. A falkonzerválással, edényragasztással és a vastárgyak megtisztításával kapcsolatban ad tanácsokat. Egy érdekes információt is olvashatunk Székely Zoltánnak a Székely Mikó Kollégiumból a Székely Nemzeti Múzeumhoz való áthelyezésével kapcsolatban. Ennek értelmében Herepei János, a múzeum akkori igazgatója ekkor nem fogadott el egy olyan megoldást, amellyel a múzeum alkalmazásába tudta volna venni Székely Zoltánt, de csak a meglévő állami dotációjuk terhére.[12]

A levél hangneme bensőséges, baráti, mondhatni családias. Szilágyi sepsiszentgyörgyi tartózkodása során többször megfordult Székely Zoltán édesanyjának a lakásán is.

Székely Zoltán szakmai előhaladását, régész szakemberré való formálódását a kortársak mind önzetlenül támogatták. A reánk maradt levelek bizonysága szerint László Gyula, Radnóti Aladár, Szilágyi János, Kutzián Ida, Mozsolics Amália, Méri István és még sokan mások,[13] mind azon voltak, hogy a Székely Nemzeti Múzeumba egy jól képzett régész szakember kerüljön.

A második világháború után változtak az államhatárok és a társadalmi rendszer. Az anyaországi kollégákkal, barátokkal nehezebbé vált a kapcsolattartás. Ekkor már nehezebb volt a közvetlen kommunikáció, és lelassult az információcsere. Székely Zoltán hű maradt elveihez, kutatási céljaihoz, és igyekezett fenntartani a kapcsolatot az anyaország tudományos köreivel. Nagy nehézségek árán, de nyomon követte a tudományos publikációkat, és megpróbált napirenden lenni a legújabb kutatási eredményekkel. Szakmai téren, továbbra is, publikálás előtt kikérte a régi barátok véleményét. A következő Szilágyi-levél 17 évvel később, 1959-ben íródott (**3**). Székely Zoltán a kor egyik legavatottabb római koros szakemberétől kért tanácsot egy téglabélyeg helyes olvasata iránt. A levél hangneméből kitűnik, hogy az évek során a két szakember közt a baráti kapcsolat nem változott.

Székely Zoltán a kommunista diktatúra éveiben is a határokon átívelő tudományosság elvéhez igazodva, felhasználva baráti kapcsolatait, folyamatosan igyekezett kitörni a provinciális elszigetelődésből. Ennek dokumentuma Szilágyi 1962. decemberi sorai (**4**).

A következő, 1966. januári levél (**5**) az 1965-ös berlini kongresszusról tesz említést. Szilágyi János hiányolja, hogy régi barátjával nem találkozhatott. Az1950–1960-as években Székelyt már nem engedték ki a külföldi tudományos értekezletekre, kongresszusokra. Dolgozatait küldhette ki, azokat rendszerint mások olvasták fel, így kerültek be mégis a konferenciakötetekbe.

Székely Zoltán az évek során rendszeres régészeti ásatásokat végzett az énlaki és a nagyborosnyói római katonai táborokban. A következő, 1969. júliusi levél (**6**) is szakmai tanácsokat, fontos információkat tartalmaz. Szilágyi választ ad régi barátja kérdéseire a feltárt római feliratokkal kapcsolatban. Személyes beszámolója, egészségi állapotára vonatkozó vallomása a bensőséges baráti kapcsolat továbbélését tükrözi.

Székely Zoltán ezekben az években már nem kapott útlevelet, egy idő után már nem is próbálkozott igényelni sem. Nővére, Székely Margit, aki ekkor már nyugállományban levő tanárnő volt, az akkori törvényeknek megfelelően, kétévenként kiment Magyarországra, és felkereste fivére barátait, publikációkat vitt és hozott. Egy ilyen alkalommal meglátogatta Szilágyi Jánost is, aki ennek nyomán válaszolt 1973. májusban a sepsiszentgyörgyi régész kérésére (**7**).

A következő és egyben utolsó, 1973. év végi Szilágyi János-levél (**8**) szintén római téglabélyegekkel kapcsolatos. Gratulál Székely Zoltánnak az ásatási eredményeihez, és vonatkozó könyvészetet, szakirodalmat ajánl. Feltételezzük, hogy Székely az oltszemi római katonai táborban előkerült ásatási anyaggal kapcsolatos információkat kért öreg barátjától. Ezúttal sem maradnak el a baráti, ünnepi jókívánságok.

[12] Herepei János (Kolozsvár, 1891. okt. 11. – Szeged, 1970. okt. 8.) művelődéstörténész stb., 1938-tól a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója. Éveken át próbálta tudományos intézetté fejleszteni a múzeumot, többek között új tudományos személyzeti státusokat eszközölve ki. Ha Székely Zoltánt az amúgy is szűkös, már meglévő dotációjuk terhére veszi fel, azzal blokkolja a további fejlesztést, beleértve a személyzetit, a precedens elfogadásával.

[13] Bognár Józsefné Kutzián Ida (Lublin, 1918. október 21. – Budapest, 2001. február 12.), a budapesti tudományegyetem tanára, a Magyar Nemzeti Múzeum, majd az MTA Régészeti Intézetének ősrégésze; Mozsolics Amália (Vasvár, 1910. január 13. – Szombathely, 1997. október 21.) bronzkoros régész, a Magyar Nemzeti Múzeum és közben a szombathelyi múzeum s a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum kutatója; Méri István (Abony, 1911. szeptember 1. – Budapest, 1976. december 13.) restaurátor, régész, a Magyar Nemzeti Múzeum és közben a kolozsvári Erdélyi Tudományos Intézet, a budapesti Néptudományi Intézet munkatársa.

Szilágyi János levelei Székely Zoltánnak

1.

Aquincum, 1942. június 3.[14]

Kedves Zoltán !

Katonáéknál ajánlatos lenne megérdeklődnöd, július vagy augusztus 1-jén hívnak-e be, mert ha csoportodat július 1-jén hívják be, nem lesz elég időd az ásatásra, és akkor jobb, ha hozzá sem kezdünk. Különben az ásatás technikai előkészítése végett kérdezlek meg, a Székely Nemzeti Múzeumban vannak-e az alábbi eszközök: ásók, csákányok, kitűző rudak, iránytű, mérőszalag (legalább 10 méteres), 20-30 méter hosszú (legalább!) zsineg a vízszintes kifeszítésére, vízszintező, rajztábla, vonalzó, körző, radírgumi, cérna a rajzhoz, milliméter- és sima papír; a leletek rendben tartásához papírzacskók, esetleg ócska szivaros és cukros ládák, gyufás skatulyák; konyhakés a finomabb ásáshoz. Ezek az elmaradhatatlan, legegyszerűbb eszközök. Érdemes a múzeumba beszerezni őket, ha még nincsenek, és ha úgyis ásatni akartok a jövőben rendszeresen.

Részint a szigorlatodhoz, részint az ásatáshoz, részint az általános ismeretkör végett jegyzem itt fel az alábbi könyvcímeket:

(Ulrich) Wilcken, Griechische Geschichte, 1939 (Berlin)

Merkbuch für Ausgrabungen

Rathgen, Konservierung von Altertumskunden

Niese-Hohl, Grundriss der röm. Geschichte

Daicoviciu, LaTransylvanie dans l'antiquité

Kovrig, Pannonia, Officina-kiadás

Domanovszky, Pannonia, Officina-kiadás, A szkítáktól a magyarokig

Hillebrand, Az őskőkor története, Magyar Szemle Kincsestár 12.

Zichy, Magyar őstörténet, Magyar Szemle Kincsestár 5.

Alföldy, Magyarország népei, Magyar Szemle Kincsestár 42.

Fettich, A honfoglaló magyarság fémművessége, Magyar Nemzeti Múzeum kiadványa

Gallus – Horváth, A legrégibb lovasnép Magyarországon, Dissert. Pann. II. 9.

Vezető a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti gyűjteményéhez, 1938.

Sellye, A császárkori email munkák Pannóniából, Diss. Pann. II. 8.

Kovrig, A császárkori fibulák főformái Pannóniában, Diss. Pann. II. 4.

Radnóti, A pannóniai római bronzedények, Diss.Pann. II. 6.

Wagner, Die Dislokation der röm. Auxiliarformationen… 1938.

Iványi, A pannóniai mécsesek, Dissert. Pann. II. 2.

Patai, Korai bronzkori kultúrák, Dissert. Pann. II. 13.

Szilágyi Sándor-féle kézikönyvben (I. kötet) Kuzsinszky cikke

W. Otto, Handbuch der Archaeologie I–III.

Germania Romana, Ein Bilder Atlas 1922

24/25. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission Deutsches Arch. Institut 1934/35 (Hillebrand és Tompa áttekintő, összefogó cikkeivel).

Nagyon, nagyon kellene, hogy ezek a kézikönyvek meglegyenek Sepsiszentgyörgyön a könyvtárban. Herepei igazgató úrnak ajánljad kedves figyelmébe. Végső esetben leküldhetem a mi könyvtárunkból is, de hosszabb időre én sem kölcsönözhetem ki ezen naponta szükséges kézikönyveket. Ami Háromszék közelebbi szakirodalmát illeti, figyelmedbe ajánlom, hogy az oláh folyóiratok első, ilyen irányú átnézését Tőled várom, aki játszva olvasod az oláh nyelvet. A *Dacia*, *Ephemeris Dacoromana*, *Anuarul* folyóiratok bizonyosan megvannak Szentgyörgyön is. A fent említett művek között a Wagner-félében kiváló bibliográfiát találsz a dáciai limeshez. Ha hasznát tudod venni, mellékelten küldöm a *Niese-Hohl*-kézikönyv egy részének tartalmi fordítását, a császárkori részt annak idején a szigorlatomhoz fordítottam le magamnak. Speciális rövidítéseimet talán ki tudod egészíteni. A szigorlatomhoz jegyeztem ki magamnak kivonatolással a *Szilágyi Sándor*-féle I. kötetből Kuzsinszky cikkét is („Pannónia és Dácia"). Ezen jegyzeteimből (sajnos, ez cédulákban van meg) a kisfiam kivagdosott, de, hogy lássad baráti készségemet, mégis elküldöm. De jobb lesz, ha a könyvből tanulmányozod át Kuzsinszky jó összefoglaló cikkét. A Beöthy-féle művészettörténetből persze legfontosabb az utolsó cikk rád nézve, szintén Kuzsinszkyből; Láng Nándor része örök értékű és élvezetes, de vizsgádhoz kevésbé fontos; ellenben az ő egyetemi előadásainak a gépelt jegyzetét szintén mellékelten kölcsönözöm Neked. Pech-féle *Ókori Lexikon*ból a „Dacia" és „Castrum" címszavakat se felejtsd el átnézni. Zoltikám, az ásatási terület kibérelése, ha magánbirtok, illetőleg az engedély rendben van? Válaszodat, sürgős válaszodat várom kérdéstömegeimre. Szeretettel ölel öreg barátod

János

2.

1942. november 12.[15]

Kedves Zoltikám!

Több dolgozat befejezéséért végsőkig fojtogattak, légoltalmi tervek és rajzok sürgős elkészítése és egyéb év végi elszámolási és leltározási gondok miatt késnem kellett ezen kiadós válaszommal.

Az irodalmat persze ugye úgy nézed át, hogy nemcsak olyan mondatokat írsz ki nyolcadív darab papírkákra, amelyekben a Komolló szó előfordul, hanem minden olyan helyét a könyvnek, ahol Dacia-Erdély délkeleti római védelmi rendszeréről van valami, vagy pedig olyan tárgyról, ami Komollón előfordult?! A kerámiáért át kell lapoznod, edényanalógiákat keresve, pl. az össz szegedi *Dolgozatok*at, a *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission*okat (benne Tompa Ferenc cikkével az utolsó 25 évi őskori kutatás eredményeiről) és a karácsony körül megjelenő *Budapest Története* I-et. A fémtárgyakhoz tömérdek analógia lenne, tehát analógiatár nem kell, de a típusokat megkaphatod egyes németországi és honi múzeumok katalógusaiban. Szóval szépen, türelemmel lapozgatnod kell. Ennyi könyvet nem küldhetek el, különben is épp rendezés és felülvizsgálat alatt állanak könyvtáraink. A karácsonyi szünidőben lásd el magad a komollói tárgyak rajzaival és fényképeivel meg néhány kerámiapróbával, és Kolozsvárott és Aquincumban lapozgassál szépen. Aquincumban ingyen szállást, fűtést tudok adni, és esetleg 35-40 pengő kitartást is. Át kell nézned az *Archaeologia Hungarica* néhány füzetét is (pl. Paulovics: *Intercisa*; Alföldi: *A hun leletek és etnikai szétválasztásuk*), a fegyverekhez Hoffiller (Viktor) cikkét az *Archaeologiai Értesítő*ben. Egyáltalán ennek a köteteit is át kell lapoznod, valamint Kuzsinszkytől *A Balaton környéke archaeologiáját* is.

Falkonzerválás leborító cementlepénnyel: 3 : 1 arányban kell keverni a cementlepény-anyagot, 3 rész a cement; vagyis 3 talicska sóderhez jön 1 talicska cement és egy vödör mész.

Edényragasztás: 1. Tehéntúrót oltatlan mészporral péppé kell összekeverni, amennyi túrót a por felvesz. Ezt a keveréket festékekkel színezni is lehet. Ez a túróval való ragasztás *kelta*

[14] Múzeumi fejléccel: „AQUINCUMI MÚZEUM / MUSEUM AQUINCENSE / Budapest, III. SZENTENDREI–ÚT – TEL.: 362-300".

[15] Ua.

edényeknél már nem jó, de jó egyéb őskorinál, rómainál, középkori cserepeknél. Terra sigillatánál nehéz művelet. Ehhez már sellak, mégpedig a legfinomabb kellene, de most gyenge sellakot sem kapni.

A vastárgyak megtisztítását egyelőre csináld meleg vízben való áztatással, és vond be parafinnal. Egy titkolt módja van a Nemzeti Múzeumnak.

Vargha Lacival[16] hétfőn is beszélgettem az ügyedről. Akadály az is, hogy Herepey a múzeumi dotációból nem akar átengedni az új (azaz a Te) állásod dotációjára. De ezt bizalmasan közlöm, ezt kezeld hivatali titokként.

Még nyolc érmet (meghatározva) mellékelten küldök.

A S€ és S€€ bélyegekről egyelőre nincs mondanivalóm, gondolkozni fogok róluk.

Mamádnak és nővérednek kézcsókjait küldi és szeretettel köszönt

A karácsonyi viszontlátásra

János.

3.

Aquincum, 1959. november 29.

Kedves Zoltánom!

Sokszor köszönöm baráti üdvözleteidet. Sokat gondolkoztam a megküldött téglabélyegek olvasásán, de a pacskolatok és átütéses másolatok alapján eddig csak az egyik feloldása sikerült (ezt mellékelten vissza is küldöm):

Kibetűzve: C O H IIBES

coh(ors) IIBes(sorum)

W. Wagner, *Die Dislokation d. rom. Auxiliarformationen* (1938, Berlin), 97. o. szerint táborhelye kb. i. sz. 129-től: Cinşor[17]; M. Aurelius keletre vezényelte, és végleg elvonult Európából.

A másik téglabélyegről próbálj meg most fényképet csinálni.

Jó egészséget és előrehaladást kíván

Öreg barátod

Szilágyi János

4.

[1962. december][18]

Kedves Zoltánom!

December 13-án kelt leveledet megkaptam, kedves, baráti jókívánságaidat sokszor köszönöm. De a hivatalos leveledet meg kell ismételned ezen helyes címre: Dr. Fülep Ferenc főigazgató, Magyar Történeti Múzeum, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest VIII. Múzeum krt. 14. Nekem ugyanis semmi közöm szervezetileg hozzájuk, ilyen ranguzurpálással meg sem mutathatom senkinek a hivatalos levelet. A mellékelt képen látható modern múzeumot 1953-ban nyitottuk meg.

Kedves családodnak és Neked is boldog Karácsonyt és sikerekben gazdag 1963. évet kívánok, jó egészséggel, boldogulással, előrehaladással.

Ölel öreg és igaz híved

János

5.

[1966. január][19]

Kedves Barátom!

Mély sajnálkozással, hiába kerestelek a berlini kongresszus (1965. november 29. – december 2.) megjelent résztvevői között.

Egyazon tanfolyamra járok Bartha Lujzával („baba"). Ő is szívélyesen üdvözöl. Baráti szeretettel kívánok Neked jó egészséget és további sikereket.

János

6.

Aquincum, 1969. július 28.

Kedves Zoltán Barátom!

Két hónapon át ásattam, majd 112 napon át betegállományban voltam (nov. 16-án 3 helyen tört el a bal bokacsontom, egyik ponton spirálisan, 61 éves koromban!), szinte kiestem az összefüggésekből, és amikor újra szolgálatba állottam, elémbe került leveled; már nem is tudom, nem is emlékszem, válaszoltam-e rája? De most mindenképpen írok Neked, ezt időszerűvé teszi, hogy egy pár napja két kollégád keresett (távollétemben!) a múzeumban, és nem volt módomban rajtuk keresztül baráti üdvözletemet küldeni Neked.

Az énlakai feliraton VENUSIA helyett nem lehetne inkább VENUSTA? A Venusia cognomen ugyanis a CIL III. p. 2417 és p. 2637 szerint nem fordul elő a *Corpus inscriptionem Latinorum* III. gyűjtési területén, de a VENUSTA név már 9 példával ismeretes (pl.: [CIL] III. 14456). A Venusius nomen nőnemű alakjára (VENUSIA) is kevéssé gondolhatunk, mert a CIL III. p. 2375 és 2629 (indices) nem sorol fel ilyen nomen-előfordulást. Venusta felszabadított rabszolganő volt (ezért érdekes eset!), aki patrónusának (PATRONO), egykori urának mint h(ere)s állíttatta a sírkövet; esetleg az utolsó sorban a 2. század elejéig divatos záróformula állhatott: H(ic) S(itus est); „itt nyugszik".

A nagyborosnyói téglabélyeg: ALA. GAL(lorum). W. Wagner (*Die Dislocation der röm. Auxiliarformationen in d. Prov. Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien*… Berlin, 1938) 36. o. Dacia helyőrségei sorában fel is sorolja az „ala Gallorum" lovas segédzászlóaljat, amely egy római sírfelirat (CIL VI. 3191 = Dessau, ILS 2205) alapján táborozhatott Erdélyben, a 2. század végén vagy a 3. század első felében; alighanem azonos az „ala I Gallorum"-mal, amelyet a 144. évi diploma sorol fel, és 157-ben egyesíthették az „ala I Gallorum et Bosporanorum"-mal; ez Cristeşti-ben[20] táborozott, a 158. évi diploma lelőhelyén (CIL XVI. no. 108).

Zoltánom! Öreg Barátom!

Igaz szeretettel kívánok Neked jó egészséget, további sikereket. Ölel

Igaz híved

János

(Mellékelek néhány különnyomatot;

Használd őket egészségben!)

(Mégis külön adom fel a nyomtatványokat!)

*

Az *ala Gallorum* egyik lovasa dák származású volt; sírköve Rómában került elő: CIL VI. 3191 – A 2. század második felében vagy a 3. század első felében Daciában állomásozott, talán azonos a 144. évi katonai elbocsátó bronzlapon említett ala I. Gallorummal, amely a 157/8 években az ala I. Bosporanorummal egyesítve szerepel (36. o.).

W. Wagner: *Die Dislokation d. röm. Auxiliarformationen*… (Berlin 1938.)[21]

[16] Vargha László (Gyöngyös, 1904. október 25. – Budapest, 1984. március 19.) építész és néprajzkutató, 1940 után a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségén vállalt jelentős szerepet a magyar múzeumi hálózat fejlesztésében.

[17] Kissink, ma Brassó megye.

[18] Exp.: Szilágyi János / Aquincumi Múzeum / Budapest III. Szentendrei út 193. Hungaria.

[19] Ua.

[20] Maroskeresztúr, ma Maros megye.

[21] A Wagner-adatok a levél végére írva.

7.
[1973. május 15.][22]
Kedves jó Zoltán Barátom!
Ha jól látom, június 23-án Zoltán nap áll a naptárban, és régi szeretettel, barátsággal köszöntelek a Zoltánok névünnepén; jó egészséget, további sikereket és nagy ásatási eredményeket kívánok Neked. Kedves Nővéred említette, hogy kellene Neked Arató E. egyik könyve; egyre erősebben süketülök, öreg fülemmel úgy értettem: „Kelet-Európa népei a 18. század második felében", Nos, épp ilyen című könyvet 11 kereskedést bejárva sem találtam, de ezt igen: „Kelet-Európa története a 19. század első felében". Arra kérnélek, írd meg, utóbbi cím stimmel-e, ez kell-e Neked! Én pedig sietnék a könyvet megküldeni Neked, régi kedvességetekre hálás visszaemlékezéssel. Különben jól vagyok, 1971. január 1. óta nyugállományban, de három gyermekemnél öt aranyos unokámmal.

Igaz barátsággal ölel
Régi, igaz híved
János

8.
[1973 vége]
Kedves Zoltán Barátom!
Kedves jó Barátom!
Mellékelek 3 adatcédulát a frissiben talált téglabélyegeidhez, irodalmi vonatkozásokként.
Egyúttal gratulálok nagyszerű ásatási eredményeidhez. Magam 1968 óta, amikor a bal bokám 3 ponton tört el, kiestem az ásatások végzéséből, és 1971 végével nyugállományba is helyeztek, 64 éves koromban.
Szeretettel kívánok mind Neked, mind Szeretteidnek kegyelmekben gazdag Karácsonyt és boldog 1974. esztendőt, jó egészséggel, további sikerekkel.

Ölel régi, igaz öreg híved
János

Székely Zsolt – Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közigazgatási Intézet kihelyezett tagozata, Sepsiszentgyörgy, Stadion u. 14., RO-520050; szekely.zsolt@fspac.ro

Irodalom

M. LEZSÁK Gabriella – SZÉKELY Zsolt
2020 „Kedves Komám!" László Gyula és Székely Zoltán levelezése, *Acta Siculica 2018–2019*, 285–305.
SZÉKELY Zoltán
1943 *A komollói erődített római tábor*, Erdélyi Tudományos Intézet – Székely Nemzet Múzeum, Kolozsvár.
SZÉKELY Zsolt
2019 László Gyula és Székely Zoltán barátsága, in: *„Elődeim kezét fogom hát, az ő munkájukat folytatom" – Emlékkötet László Gyula halálának 20. évfordulójára*, Budapest, László Gyula Intézet, 7–28.

Din corespondenţa lui Zoltán Székely – Corespondenţă cu János Szilágyi
(Rezumat)

În corespondenţa lui Zoltán Székely, custode şi apoi director arheolog al Muzeului Naţional Secuiesc, s-au păstrat opt scrisori din partea arheologului János Szilágyi, specialist al epocii romane din Panonia, cunoscut director al Muzeului din Aquincum (Budapesta). Scrisorile reflectă o lungă prietenie: Szilágyi şi-a sprijinit colegul de la Sfântu Gheorghe, mai tânăr cu cinci ani, de-a lungul a trei decenii, începând cu săpăturile de la Reci-Comolău din 1942 şi lucrarea de doctorat al lui Székely, elaborată pe baza descoperirilor de acolo.

From the Correspondence of Zoltán Székely – Letters from János Szilágyi
(Abstract)

Among the correspondence of the archaeologist Zoltán Székely, the keeper and later yet the director of the Székely National Museum we find eight letters from János Szilágyi, the director of Budapest's Aquincum Museum and an expert of international renown on the military history of Roman Age Pannonia. The letters document a long friendship between the two: from 1942 onwards (1942 being the year of the Komolló excavations the findings of which formed the basis of Székely's doctoral thesis) Székely had enjoyed the continued support of Szilágyi (who was five years his senior) for three decades.

[22] Vihar utca 4. / Budapest 1035.